

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΙΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΜΜ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ
1983-1984

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τὸ θέμα δὲν εἶναι τῆς παρούσης βιβλιοκρισίας, τὸ παρέρχομαι, τασσό-
μενος ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ὅτι ὁ Ἀντώνιος ἦτο Κρήτης, καὶ ὡς ἄλλοι
ἐκ πολλῶν τοῦ κράτους χωρῶν (ἐπαρχιῶν) εἶχε φυλακισθῆ καὶ αἰκι-
σθῆ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ.

Τὸ δεύτερον εἶναι διατί τὸ τῆς νήσου (Κρήτης) μετέτρεψεν ὁ Μετα-
φραστῆς εἰς Κύπρον, θεωρήσας τὸν Θεοφάνη Λαρδότυρον ὡς στρα-
τηγὸν ἢ ἄρχοντα ἢ ἀρχισατράπην τῆς ἐτέρας Ἑλληνικῆς μεγαλονήσου
καὶ ἐκεῖ διαίκοντα τὸν Κρήτα Παῦλον. Ἄλλ' ἀφοῦ ἀφῆκε τὸν χώρον τοῦ
μαρτυρίου, τὸ δεσμοκτήριον τοῦ Ἡρακλείου, ἀνέπαφον, πῶς ἦτο δυνα-
τὸν ὁ ἐν Κύπρῳ Λαρδότυρος νὰ δικάζῃ ἐν Κρήτῃ, καὶ πῶς ὁ διηγού-
μενος Ἀντώνιος Κρήτης, δακρύων ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει, διηγεῖται τὸ γεγο-
νός; Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι μετεωρισμός τις (ἐφ' ὅσον οἱ κώδικες τοῦ
Μεταφραστοῦ ὁμοφωνοῦν εἰς τὸ λῆμμα *Κύπρου*) τοῦ Μεταφραστοῦ,
ἢ τοῦ γράψαντος τὸ ἀρχέτυπον τῶν χειρογράφων πρώτου ἀντιγραφέως,
μετέβαλε τὸ τῆς νήσου εἰς Κύπρον. Ἄλλως τε οὐδεμία, καθόσον γνω-
ρίζω, ὑπάρχει μαρτυρία περὶ τοῦ ὅτι ἤρξεν ἐν τῇ ταλανιζομένῃ καὶ
κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα Κύπρῳ ἄρχων καλούμενος Λαρδότυρος.

Τὰ θέματα ταῦτα, σὺν ἄλλοις ἄτινα σιγῶ, ἔπρεπε νὰ προσέξῃ ἡ
ἐκδότις τοῦ κειμένου τοῦ Μεταφραστοῦ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς. Πάν-
τως διὰ τὴν ὅλην τῆς προσπάθειαν, ἡ ὁποία προσέθηκεν ἐν ἀκόμῃ
κείμενον τοῦ Συμεῶνος εἰς τὰς δεκάδας μέχρι σήμερον γνωστά, τῆς
εἴμεθα ὑπόχρεοι. Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι εἰς μίαν ἐντυπον ὀριστικωτέραν
ἐκδοσιν θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ὅσα παρετηρήσαμεν.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

*Φαίδωνος καὶ Γλυκερίας Μπουμπουλίδου, Ἡ Νεω-
τέρα Ἑλληνικὴ Λογοτεχνία. Γραμματολογικὸ διάγραμμα. Τόμος
πρῶτος, Ἀθῆναι 1984, 8°, σσ. 384.*

ὑπὸ τῶν Καθηγητῶν Φαίδωνος καὶ Γλυκερίας Μπουμπουλίδου
ἐξεδόθη ὁ πρῶτος τόμος τοῦ ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον ἔργου περιλαμβάνων
συστηματικὴν καὶ ἐμπεριστατωμένην ἐκθεσιν τῆς πορείας τοῦ νεοε-
λληνικοῦ ἐντέχνου λόγου ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μέχρι τῆς ἐπο-
χῆς τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ.

Εἰσαγωγικῶς αἰτιολογεῖται ἡ τομὴ τῆς καθόλου νεοελληνικῆς
λογοτεχνικῆς δημιουργίας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὥστε νὰ δια-
κρίνεται ἡ «Δημιώδης Μεσαιωνικὴ» (Ἵστεροβυζαντινὴ - Μεταβυζαν-

τινή) ἀπὸ τῆς «Νεωτέρας Ἑλληνικῆς», (Περὶ τῆς «Δημώδους Μεσαιωνικῆς Λογοτεχνίας») ἀγγέλλεται ὡς προσεχῆς ἢ ἐκδοσις εἰδικῆς ἐργασίας τοῦ πρώτου τῶν συγγραφέων).

Ἡ παρακολούθησις τῆς «Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας» γίνεται κατὰ χρονικὰς περιόδους, «Σχολὰς» ἢ τάσεις, ὡς ἐκάστοτε ἐπιβάλλεται ἐκ τῶν κειμένων, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν συγγραφέων.

Τὸ Α' Κεφάλαιον ἀναφέρεται εἰς τὴν περίοδον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821: Εἰσαγωγικῶς προσδιορίζονται οἱ χώροι καλλιέργειας τῶν γραμμάτων, ὑποδηλοῦνται ἡ ἐπίδρασις τοῦ πνεύματος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ διαφωτισμοῦ εἰς τὸν ἑλλαδικὸν χῶρον (μετὰ μνείας τῶν Ἑλλήνων ἐκπροσώπων ἢ φορέων τοῦ πνεύματος αὐτοῦ) καὶ ὑπογραμμίζονται τὰ κύρια στοιχεῖα ἐπικοινωνίας τοῦ Νεοελληνισμοῦ πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους προρρομαντικoὺς συγγραφεῖς. Ἐξετάζεται ἡ ποιητικὴ δημιουργία, πρωτότυπος καὶ μεταφραστικὴ, ἐπιωνύμων ἢ ἀνωνύμων συγγραφέων καὶ ἐξαιρέται ἡ σημασία χειρογράφων ἢ ἐκδεδομένων Ἀνθολογιῶν καὶ μελετῶνται ἡ Ἀφηγηματικὴ πεζογραφία (πρωτότυπος καὶ μεταφραστικὴ), τὰ Ρητορικὰ ἔργα, τὰ Χρονικὰ καὶ τὰ Ἡμερολόγια, ἡ Δραματικὴ δημιουργία (πρωτότυπος ἢ μεταφραστικὴ), ἐπισημαίνεται δὲ τέλος ἡ συμβολὴ τοῦ Τύπου εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Διασποράς.

Τὸ Β' Κεφάλαιον ἀφιεροῦται εἰς τὴν περιωρισμένην λόγῳ τῶν διαδραματιζομένων γεγονότων λογοτεχνικὴν δημιουργίαν τῆς περιόδου τοῦ Ἀγῶνος (1821-1827), κατὰ εἶδη λόγου, χαρακτηριζομένου διὰ τὸν πατριωτικὸν τόνον τῶν κειμένων (ποίησις, πεζογραφία, δραματουργία): μελετῶνται ἐν συνεχείᾳ τὰ κυριώτερα Ἀπομνημονευματογραφικὰ ἔργα, ὅσα πέρα τοῦ προσφερομένου εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν ὕλικοῦ παρουσιάζουν καὶ λογοτεχνικὸν ἐνδιαφέρον.

Τὸ Γ' Κεφάλαιον περιλαμβάνει τὴν λογοτεχνίαν τῆς λεγομένης Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς: Εἰσαγωγικῶς ἐκτίθενται αἱ πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ συνθήκαι τῆς Ἑπτανήσου καὶ ἐπισημαίνονται τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς Σχολῆς διακρινομένης εἰς ἐπὶ μέρους κατηγορίας. Κατόπιν μελετῶνται ἡ Ποίησις (πρωτότυπος καὶ μεταφραστικὴ) προσδιοριζομένων τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν αὐτῆς ὑπὸ ἑποψίν μορφῆς καὶ περιεχομένου τῶν ἔργων, ἡ Ἀφηγηματικὴ πεζογραφία, ἄλλα Πεζογραφικὰ εἶδη (Χρονικὰ, Ἱστορία, Ταξιδιωτικὰ κείμενα, Αὐτοβιογραφίαι, Ἀπομνημονεύματα), τὰ Ρητορικὰ ἔργα, ἡ Δοκιμιογραφία καὶ Κριτικὴ (ὅπου γίνεται ἰδιαίτερος λόγος περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐν Ἑπτανήσῳ) ἢ Ἐπιστολογραφία, ἡ Δραματουργία (πρωτότυ-

πος και μεταφραστική) και ὁ Τύπος εἰς τὰς διαφόρους Νήσους, κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα.

Τὸ Δ' Κεφάλαιον περιέχει τὰ καλλιεργούμενα εἶδη τοῦ ἐντέχνου λόγου εἰς τὰς Ἀθήνας και τὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα τοῦ ἀπηλευθερωμένου ἢ ἀλυτρώτου ἀκόμη τότε Ἑλληνισμοῦ, κατὰ τὴν περίοδον ἀκμῆς τοῦ Ρομαντισμοῦ: Εἰσαγωγικῶς προσδιορίζονται τὰ χρονικά ὄρια και τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς ἀποκληθείσης Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς και κατόπιν μελετῶνται ἡ Ποίησις (πρωτότυπος και μεταφραστική) ἀναφερομένων και τῶν κυρίων γενικῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῆς ὡς και τῶν ποικίλων Ἀνθολογιῶν, τὸ Διήγημα και τὸ Ἀφήγημα, τὸ Μυθιστόρημα (πρωτότυπον και μεταφραστικόν) διαπιστουμένων και τῶν ἀντιδράσεων, ποὺ προεκάλεσε, τὰ Ταξιδιωτικά κείμενα, τὰ Ρητορικά ἔργα, ἢ κείμενα Πολιτικῆς πεζογραφίας, τὰ Ἀπομνημονεύματα, ἡ Κριτικὴ κατὰ τὰ διάφορα στάδια αὐτῆς, ἡ Ἐπιστολογραφία, ὁ Δραματικὸς λόγος (πρωτότυπος και μεταφραστικὸς) και ὁ Τύπος (ἐφημερίδες και περιοδικὰ) τῆς Πρωτευούσης και τῶν ἄλλων πνευματικῶν κέντρων.

Εἰς τὸ Ε' Κεφάλαιον παρακολουθοῦνται τὸ τέλος τῆς «Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς» και τὰ πρῶτα ἐπιτεύγματα μιᾶς μεταβολῆς εἰς τὸν ἐντεχνον λόγον: Εἰδικώτερον μελετῶνται ἡ ἐπίδρασις τῆς κριτικῆς, ἡ ἀπήχησις τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ και ἡ συμβολὴ τῆς ἐρεύνης τοῦ παραδοσιακοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, μὲ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν στροφὴν πρὸς τὴν ἐθνικὴν αὐτογνωσίαν, ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἑπτανησιακῆς λογοτεχνίας μετὰ τὴν Ἑνωσιν (1864), τὸ πνεῦμα τῶν νέων (σατιρικῶν ἢ μὴ) περιοδικῶν και αἱ νέαι ἐκφράσεις τοῦ ποιητικοῦ λόγου.

Τὸ ἔργον κοσμεῖται διὰ πλουσιωτάτης και καταλλήλως ἐπιλεγείσης εἰκονογραφῆσεως, ἐπιτάσσεται δὲ εἰς αὐτὸ Πίναξ κυρίων ὀνομάτων.

Περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν λογοτεχνῶν παρέχονται ἀπηκριβωμένα και βιβλιογραφικῶς τεκμηριωμένα στοιχεῖα και ἡ κρίσις τοῦ ἔργου των (μετὰ πλήρους βιβλιογραφικῆς ἀναγραφῆς τῶν αὐτοτελῶν ἐκδόσεων) διατυποῦται μὲ ἀντικειμενικότητα και κατ' ἔκτασιν ἀνάλογον πρὸς τὴν σημασίαν του. Πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι ἡ ἐξέτασις κατὰ τὰ εἶδη τοῦ λόγου ἐντὸς τῶν ἐπὶ μέρος περιόδων ἢ Σχολῶν συντελεῖ εἰς τὴν εὐχερῆ παρακολούθησιν, ἱστορικῶς, τῆς ἐξελιξέως των και ἀκόμη νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ κατόπιν εἰδικῆς προσωπικῆς ἐρεύνης τῶν συγγραφέων (ὡς διαπιστοῦται και ἐκ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας) προβολὴ και ἀξιολόγησις πολλῶν λογοτεχνῶν ἢ κειμένων.

Ἐπάρχουν βεβαίως Νεοελληνικαὶ Γραμματολογίαι στηριζόμεναι εἰς προσωπικὰς ἐρένας και ἐκτιμήσεις, ὅπου τις εὐρίσκει ἀναφορὰς

εις τὰ ἔργα καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν μελέτας τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων τῆς Νεοελληνικῆς ζωῆς. Ἄλλὰ ἡ μετὰ χειῖρας ἔκδοσις ὑπερέβη εἰς τὰς λεπτομερείας, τὴν ἀντικειμενικότητα καὶ τὴν εὐρείαν πληροφόρησιν, πᾶν προηγούμενον. Δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ πολιτικὰς θέσεις, δὲν πρακτορεύει τὸν διαφωτισμὸν ἢ τὸν μαχόμενον δημοτικισμὸν, δὲν ἀποσιωπᾷ ὅ,τι μικρὸν φαινομενικῶς συνθέτει τὸν μεγαλύτερον πίνακα τῆς Νεοελληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Καὶ ἀσφαλῶς οὔτε προχειρολογεῖ οὔτε χαρίζεται οὔτε ὑποκλέπτει τὰ τῶν ἄλλων, οὔδὲ καταφρονεῖ τὰ στρουθία χάριν τῶν ἀετῶν. Ἡ πυκνότης τοῦ ἔργου πιθανὸν νὰ εἶναι κάλυμμα διὰ τοὺς σχολικοὺς μελετητὰς καὶ διδασκὰς, πολλοὶ τῶν ὁποίων οὔδὲ τὰ ὀνόματα πλείστων ὄσων πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ ἀμέσου παρελθόντος ἀναπλάθουν εὐκόλως. Παρὰ ταῦτα, διὰ τοὺς θέλοντας νὰ ἐπεκτείνουν τὴν γνῶσιν των πέρα τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ γραφομένων, ἡ ἐν αὐτῷ βιβλιογραφία θὰ γίνῃ ἀσφαλὲς βοήθημα.

Ἀπὸ τῆς γενικωτέρας ταύτης ἀπόψεως περιττὸν εἶναι νὰ φέρῃ τις παρατηρήσεις ἢ νὰ ἐκφράσῃ προσωπικὰς διαφωνίας. Εἰς τὰς μεγάλας γραμμάς (ὡς π.χ. τὰ κατὰ τὸν Διον. Σολωμὸν καὶ τὸ ἔργον του) δὲν βλέπω διατί θὰ ἤμην παραπονούμενος. Ἐν συντόμῳ τὸ νέον βιβλίον τοῦ ζεύγους Μπουμπουλίδου ἐπέτυχε τὸν στόχον του.

Πρόκειται περὶ ὑπευθύνου ἐπιστημονικῆς συγγραφῆς, ἡ ὁποία ἀποβαίνει χρήσιμος οὐ μόνον εἰς τοὺς φοιτητὰς καὶ φιλολόγους, ἀλλ' εἰς πάντα ἐπιθυμοῦντα νὰ γνωρίσῃ τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀναμένεται μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος ἡ ἔκδοσις καὶ τῶν ἐπομένων τόμων.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Ζαχαρία Ν. Τσιρπανλῆ, Τὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο τῆς Ρώμης καὶ οἱ μαθητὲς του (1576 - 1700). Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτη τῆς μορφωτικῆς πολιτικῆς τοῦ Βατικανοῦ. Ἀνάλεκτα Βλατάδων 32. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν. Θεσσαλονίκη 1980, 8°, σσ. 935.

Τὸ νὰ κρίνῃ τις τόσοσιν ὀγκῶδες βιβλίον δι' ὀλίγων, ὅταν μάλιστα τοῦτο φέρεται ὡς συμβολὴ εἰς τὴν μορφωτικὴν πολιτικὴν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ὀρθόδοξον ἐν γένει Ἀνατολήν, καὶ ἀποβλέπῃ εἰς ἱστορικὰς ἐξακριβώσεις, ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος εἶναι δυσχερές. Ὅχι μόνον διότι ἀναφέρεται εἰς τὸν 17ον κυρίως αἰῶνα,